

LYTVYN INNA. *The role of facilitation skills in the professional activities of a social teacher with children with special educational needs.*

In the article on the basis of analysis of scientific achievements of researchers the importance of facilitation skills in the professional activity of social pedagogue in work with children with special educational needs is considered. Different classification approaches are presented for determining the role of facilitation abilities in the activities of social pedagogue as one of the leading. The importance of inclusive education for children with special educational needs, which should be based on humanistic values, is substantiated.

Key words: children with special educational needs, social pedagogue-facilitator, facilitation skills, facilitation, inclusive education.

УДК: 378.015.31:316.42]: 7.012

Лю Сінь

ВПЛИВ ФОРМ І ЗМІСТУ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті представлено результати теоретико-практичних пошуків сучасних засобів виховного впливу на студентів у позанавчальній діяльності. В даному випадку увага зосереджена на можливості використання, одного із видів мистецтва, зокрема дизайн-мистецтва та дизайнерської діяльності. Дизайнерська діяльність представлена досить широким полем для організації соціального виховання студентів. Запропоновано різноманітні форми і методи соціального виховання, які дозволили актуалізувати у студентів не лише особистісні якості, а й соціально значущі.

Ключові слова: дизайн-мистецтво, дизайнерська діяльність, соціальне виховання, виховний вплив, цілеспрямована позанавчальна виховна робота, особистість.

Актуальність означеної теми можна пояснити тим, що практика незаперечно довела той факт що участь студентів у позанавчальній діяльності з використанням різних видів мистецтв помітно впливає на розвиток особистості студента. Звичайно, не секрет, що наразі різко впав престиж позанавчальної діяльності, зокрема, виховної роботи. Тому постало питання, як, яким шляхом посилити її позитивно емоційну спрямованість та позитивне ставлення студентів до позанавчальної діяльності.

Як доводить дослідник даної проблеми Є. Степанов, методологічною основою діяльності щодо визначення ефективності виховної роботи є «парадигма особистісно-орієнтованої освіти і виховання, в якій особистість розглядається як мета, суб'єкт і результат виховного процесу» [1, с. 7].

З метою впровадження методик ефективної виховної діяльності доцільно використовувати системний підхід, який дозволяє виявляти і посилювати взаємозв'язок результатів з цілями, завданнями, змістом і способами організації педагогічного процесу. При цьому ми маємо враховувати і той факт, що призначення виховання полягає в його здатності здійснювати вплив на людину. Тому у процесі формування експерименту необхідно визначити найбільш ефективні педагогічні засоби і ті форми, і зміст виховного процесу, які спроможні ефективно впливати на особистість студента.

Реалізація експериментальної програми спрямована на вирішення низки завдань:

- усвідомлене оволодіння студентами знаннями й уміннями виховної роботи та виявлення особливостей використання дизайн-мистецтва як одного із базових засобів педагогічного впливу на студентів;
- формування у студентів навичок визначати цілі виховної діяльності та проектувати при цьому як для себе, так і для інших учасників різні форми і види діяльності;
- формування соціального досвіду як комплексної якості соціальної вихованості, що передбачає прояв цілеспрямованості, ініціативності, комунікативного потенціалу.

Відповідно до окреслених завдань процес соціального виховання в умовах позанавчальної діяльності з використанням дизайн-мистецтва як педагогічного чинника впливу на студентів може бути інтегрованим як певна виховна технологія, яка співпадає з логікою навчання студентів у педагогічних вузах.

Однією із перспективних технологій навчання студентів у виховній діяльності є технологія використання елементів дизайн-мистецтва. Дана технологія в процесі соціального виховання студентів передбачає використання вільного вибору студентом елементів дизайн-діяльності.

Вивчення засобів, методів і технологій виховної діяльності в освітній сфері привели нас до висновку, що дизайн-діяльність, дизайн-мистецтво є досить важливою професійною якістю для педагога-організатора виховного процесу. Означене поняття можна визначити «як систему якостей особистості: естетичний смак, загальна культура, самобутність, активна творча позиція, фантазія, образне мислення і бачення, педагогічна сміливість, самостійність у виборі виду діяльності тощо» [2. с. 141].

Але при цьому слід зауважити, що під час участі студента в соціально-виховному процесі вирішується низка завдань, які, сприяють формуванню соціальної особистості як суб'єкта соціальних відносин:

- розвиток сутнісних сил і здібностей людини, що впливають на стратегію її життєвого шляху;
- виховання ініціативи й відповідальності у різних сферах;
- забезпечення можливостей для особистісного зростання, самовизначення, самореалізації;
- оволодіння засобами досягнення особистісно-творчої свободи;
- створення умов для самостійності, розвитку духовності, саморозвитку індивідуальних якостей, творчості, соціального становлення.

Враховуючи завдання нашого дослідження, в університеті був введений оптимальний режим організації позанавчальної виховної діяльності студентів: складено графік роботи студій, факультативів, гуртків тощо, було створено координаційний центр, де працювали за програмою автора дослідження, куратори напрямів соціально-виховної роботи, керівники проектів, керівники клубів та інших соціально-виховних структур; визначено і затверджено для них план-програму та критерії оцінювання їх діяльності.

При цьому ми враховуємо такий важливий факт, що концептуально дизайнерська діяльність розглядається як специфічний спосіб самореалізації особистості, самовдосконалення соціуму й особистості. Зокрема, І. Рижова зазначає, що «результатом дизайнерської діяльності є виникнення соціального, культурного, цивілізаційного феномена, що є продуктом діяльності з проектування предметного світу, розробки зразків раціональної побудови предметного середовища, адекватних сучасному суспільству» [3, с. 5].

Слід зазначити, що саморозвиток, самореалізація особистості в дизайнерській діяльності, на думку автора, - це актуалізація і реалізація сутнісних сил людини, її можливостей, здібностей, смислів культури, цілей і цінностей для виявлення якостей соціальності і духовності. У такому разі саме завдяки використанню дизайнерського мистецтва у виховному процесі формується особистість як «осередок вічності» і «нескінченності» людського буття [3, с. 198-215].

Як показало спостереження за студентами означених спеціальностей, які займаються як художньо-прикладною, образотворчою, так і дизайнерською діяльністю, їх освітній рівень і практичні навички відповідали успішному використанню дизайн-мистецтва у виховному процесі. У студентів другого року навчання уже є наявний достатній рівень художнього-графічних умінь, вони мають достатній потенціал до сприйняття виразності художньої форми, до асоціативного аналізу образу і до різноаспектного інтелектуального аналізу дизайнерських рішень. Безперечно, найбільш привабливими у дизайнерській сфері є розробки, пов'язані з людською історією: домашній інтер'єр, імідж (костюм, зачіска, макіяж, аксесуари тощо), реклама, упаковка тощо.

З метою створення ситуації для відчуття особливостей і привабливості дизайн-мистецтва та його зв'язку з самовдосконаленням і самопізнанням власного «Я» у виховному процесі, з метою *поінформованості і цілепокладання* на другому курсі учасниками органів було ініційовано створення Школи самовизначення, яка дозволяла ознайомити студентів з педагогічними можливостями соціально-виховного процесу. Метою діяльності даної Школи став загальний розвиток, формування соціально значущої позиції та соціальної вихованості студентів. Педагогічні особливості занять у цій школі були досить різноманітними: знайомство з вимогами до виховної діяльності, використання дизайн-мистецтва залежно від вікових особливостей учасників, вимоги до реклами інформаційного матеріалу про заняття в Школі, цілеспрямованість на самоуправління в Школі, готовність до розробки індивідуальних і групових проектів, необхідність підготовки до здійснення просвітницької роботи серед школярів.

Окрім того, досить продуктивним виявилися різноманітні форми занять у Школі: обговорення, дискусії, презентації власних ідей і планів, відвідування шкільних виховних акцій і програм, аналіз виставок, ярмарок тощо.

Водночас у Школі самовизначення формувалося як усвідомлення цілей дизайн-діяльності, так і уміння оцінювати й вибирати форми та види виховної діяльності, в яких дизайн-мистецтво виступає домінуючим засобом впливу на особистість. Формами контролю за розвитком студентів ми вибирали інтерв'ю, методику створення рецензії, відгуку, оцінювання чи написання критичної статті.

Використання методу, аналізу й оцінювання дозволило підвести студентів на другому році навчання до свідомої участі у семінарі-практикумі «Мій вибір», що, певною мірою, уже наближало учасників експерименту до реальної практичної діяльності.

Реалізація програми семінару-практикуму «Мій вибір» розрахована на один семестр, передбачає використання інтерактивних ігор «Аукціон знань», «Відгадай: що це і для кого це?», «Твій шанс». Водночас проводилися експрес-інформації які, залежно від появи певних труднощів, розширювали у студентів горизонт додаткових знань, інтересу й особистісних можливостей. Все це загалом сприяло самовизначенню студентів, створювалися умови для розвитку особистісного усвідомлення можливості поєднати виховну діяльність і дизайн-мистецтва та його вибору як виду позанавчальної діяльності, так і формування соціально значущих якостей, як вимогливість до себе, відповідальність за дії, цілеспрямованість і комунікативна культура.

Зміст роботи допомагав студентам в основному визначитися у виборі форм виховної роботи, в яких вони виявили бажання активно реалізувати свої інтереси та потреби і в яких вони гіпотетично допускали можливість для успішного саморозвитку і самореалізації. Серед низки зазначених форм роботи на даному етапі в основному ми зупинилися на таких: Школа діалогу культури, творча майстерня педагога і митця, творча група «Збережемо традиції», студія прикладної творчості, перші творчі змагання, організовані у студентському середовищі.

Кожна із названих форм передбачає залучення студентів в університеті до створення програми дій, в якій чітко окреслювалась основна ідея, мета і зміст діяльності. Розробники цих програм враховували, які знання й уміння необхідні на початковому етапі розгортання їх програми, а також при завершенні її дії. Означені завдання спонукали студентів до пошуків шляхів їх вирішення, які реалізовувались на третьому етапі формувального експерименту. Власне можна стверджувати, що студенти зробили усвідомлений крок до включення в активну соціально-виховну діяльність, яка спонукала їх до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення при поєднанні мистецтва виховання і дизайн-мистецтва.

У студентів поступово формувалася відповідальність за створення дизайн-середовища у підшефних класах школи інтернатного типу, позааудиторних заходів, тематичних днів (Різдвяні свята, День захисту дітей, День Матері, День іменинника та ін.; конкурс оформлення вітання батькам, педагогам, вчителям їхньої школи, дітям-сиротам; виготовлення подарунків для вихованців дитячих будинків сімейного типу, самотніми людям похилого віку тощо. Це спонукало

формувати в учасників виховного процесу почуття причетності до спільної справи, орієнтувати їх на результати соціально значущої діяльності, необхідної для інших людей.

Цікавим й органічно виправданим на даному етапі стало використання «методу розширеного поля» у процесі організації соціально-виховного проектування. Така форма роботи потребувала вирішення різних завдань і головне, у різних сферах життєдіяльності: навчальній, соціально-виховній, соціально значущій, культурно-творчій, професійно-орієнтованій. Такий комплексний проект доцільно реалізувати поетапно, поступово розширюючи спектр запропонованих завдань.

Скажімо, спочатку студенти визначались з практичною спрямованістю проекту, його можливістю включати якомога ширше коло інших учасників, задіяних у творчих групах, різних творчих школах, факультативах. Потім координатори різних Шкіл і творчих груп поступово включають учасників в активні форми роботи, які є складовими в структурі конкретного проекту. При цьому було запропоновано метод дискусії, який дозволив студентам визначити як назву проекту («Наше життя і мистецтво дизайну»), так і основні напрями виховної діяльності кожної із включених соціально-виховних структур позанавчальної виховної роботи. Метод дискусії виявився найбільш прийнятливим у виховній роботі над проектом, оскільки він стимулював прояв інтересу студентів до проблеми, дозволяв висловлювати, переконувати і відстоювати свою позицію на достойному рівні комунікації, обґрунтувати доцільність та адекватність форм роботи. В результаті чого на раді учасників були прийняті індивідуальні ідеї щодо використання таких форм: проведення щороку фестивалю «Твій шанс», який потребував реклами проведення, ярмарки дизайн-виробів, презентацій програм роботи в закладах освіти, організацій виставки художніх і художньо-прикладних виробів учасників творчих майстерень, проведення конкурсу робіт школи «Мода і дизайн», завершальної програми «Крок до «Я».

Реалізація зазначених завдань дозволяла зосередити увагу на умінні студентів формувати організаторські навички, брати на себе відповідальність за впровадження адекватних форм виховної роботи, проявляти самостійність у визначенні і реалізації етапів створення дизайн-продукції. Причому одночасно закріплювалися набуті знання і проявлялася індивідуальна ініціативність й активність кожного із учасників проекту, програм та окремих форм соціально-виховної діяльності.

Важливим аспектом у соціально-виховному процесі є вміння кураторів – студентів і педагогів реалізувати проект, програми і різні організаційні форми, орієнтуючи їх на різні групи учасників і глядачів. Деякі форми передбачають їх проведення поза стінами навчального закладу, а це, у свою чергу, дозволяє студентам четвертого року навчання визначити «індивідуальну траєкторію» у соціально-виховній роботі, науці, майбутній педагогічній діяльності. Тому цілком виправданими стали дні соціальних акцій, які дають можливість студентам організувати соціально-значущі справи для різних установ, шкіл різного типу, реабілітаційних центрів, центрів для людей похилого віку.

Важливою є тенденція, щоб різні організаційні форми соціальної спрямованості були доцільними і потрібними для різних соціальних інституцій. При цьому студенти самостійно проводять рекламно-інформаційну акцію, визначаються з приміщенням, складом аудиторій, технічним забезпеченням, запрошенням гостей, учасників різних творчих самодіяльних груп студентів.

Зазвичай у процесі проведення соціальних акцій кожен із студентів має можливість «виконувати» свою соціальну роль: організатора, куратора, дипломата в перемовинах, режисера і виконавця, художника і ведучого. Такі комплексні проекти і програми надають чимало можливостей для подальшого розвитку і саморозвитку студентів, формування навичок співробітництва з різними людьми і в різних ситуаціях, оволодіння культурою відносин.

Завершення багатоаспектних проектів дозволяє підвести підсумки творчої діяльності студентів протягом року, продемонструвати власні художні і дизайнерські вироби, наукові розробки виховних процесів (курсів, бакалаврські роботи).

Загальнопедагогічний розвиток і соціальне значення дизайн-виховання студентів полягає у можливості комплексного застосування студентами інтелектуальних, художньо-прикладних, інформаційних, комунікативних умінь і навичок. Водночас дизайн-мистецтво сприяє формуванню у студентів широкого сприйняття навколишнього світу.

Окрім того, однією із форм виховання студентів, школярів може стати просвітницька робота, яка досить органічно вписується у процесі реалізація проекту «Наше життя і мистецтво дизайну», оскільки студенти, які беруть участь у даному проекті можуть у доступній формі формувати в дітей чи в студентів інших спеціальностей (в даному разі це були майбутні історики) критичне ставлення до сприйняття деструктивного дизайну, антигуманістичних дизайнерських образів, засобів предметного середовища, особистісного іміджу, сприйняття освітнього і домашнього інтер'єру.

Використання у комплексному проекті таких форм просвітницької роботи спонукає студентів до пошуків засобів донесення власних ідей: самостійне планування заняття, визначення виду наочності, підготовки тестового матеріалу, порівняння різних дизайнерських рішень, доступних для конкретних слухачів і глядачів.

Метод включення студентів у просвітницьку діяльність сприяє прояву емоційної культури у процесі їх виступів, дозволяє виробляти відповідний алгоритм донесення інформації, у студентів з'являється відчуття дотичності до суті проекту, духовного сприйняття ідей інших учасників проекту, що відображається в діалогічному спілкуванні.

Важливим аспектом окремих форм позанавчальної виховної роботи є те, що включення студентів за власним бажанням у роботу студії, клубу, гуртка чи факультету давало їм можливість навчатися, формувати навички, необхідні для майбутньої професійної діяльності, вчитися прогнозувати і домагатися позитивного результату.

Не можна не відзначити, що клуби, студія, гуртки поступово перетворювалися для учасників експерименту у своєрідну творчу майстерню,

певну модель для соціального виховання особистості. Заняття в них мистецтвом дизайну одночасно актуалізує творче самовираження і дозволяє студентові (на заняттях, у спілкуванні, в іграх) створювати власне «Я», вносити у нього корективу.

Безперечно, такий підхід в організації виховного процесу у вищому навчальному закладі орієнтує на можливість трансформувати набуті уміння в майбутній професійній діяльності. А сама діяльність студентів дозволяє спроектувати організацію виховного процесу за допомогою засобів і способів соціальної творчості завдяки впливу соціально розвиненої особистості на життєдіяльність інших. Причому цей вплив здійснюється не лише заради результату, а й заради самоствердження, соціально-виховного процесу, орієнтованого на отримання не лише власного, але й визначеного суспільством результату, що є досить важливим для студентського віку.

Практичне впровадження соціально-виховних програм і проектів виявилось багатогранним явищем, оскільки воно спонукало студентів не лише до виконання виховних і творчих завдань, а й до розширення низки знань і умінь. До того ж вирішення означених завдань потребувало використання нових форм і методів. Зокрема, особливо переконливо діяли такі методи: конкурси, ярмарки ідей, варіативні соціально-рольові ігри.

Організація соціального виховання студентів університету в процесі позанавчальної діяльності передбачає, що після того, як інтерес до дизайн-діяльності в основному сформовано, можна вирішувати завдання проблематизації і розгортання процесу самовизначення студента відносно цілеспрямованої виховної діяльності.

Поступово на перший план на початку третього курсу виступає соціально світоглядний аспект проблем, які самостійно вирішують студенти і чітко проявляють соціальну відповідальність у процесі їх вирішення. Цьому сприяють різні форми виховної роботи, доступні студентам від її організації, наповнення змістом, вибору форм і видів діяльності до аналізу результатів. Такі форми мають в основному одну якусь проблему і чітко окреслену мету її вирішення. Адже при цьому шлях від «А» до «Я» студент має пройти самостійно (хоча під контролем педагога чи старшокурсника).

Привабливість різних завдань полягає в їх не видуманій проблемності і суперечності, відповідній складності реальної дійсності, у відсутності нав'язливого менторського тону, в щирості і відвертості. Зваженість і збалансованість у подачі логічно й емоційно виваженого матеріалу для прийняття рішень, відсутність готових рецептів у створенні і розробці художніх матеріалів, образів, об'єктів – це важливі складові, що позитивно впливають на формування соціального досвіду у виховному процесі з використанням художньо-образного мистецтва.

Підводячи підсумки, можна зробити певний висновок: розроблений і запроваджений у практику досвід позанавчальної соціально-виховної роботи засвідчує її багатогранність за формами, в яких особливе місце займає дизайнерська діяльність студентів. Органічне поєднання комплексної соціально-виховної роботи і мистецтва дизайну переконливо доводить, що використання в

практичній соціально-виховній роботі різних видів дизайн-діяльності сприяє розширенню поля для творчого саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації і водночас актуалізує інтерес студентів до надзвичайно важливого аспекту майбутньої професійної діяльності – до соціально-виховної роботи.

Використана література:

1. Степанов Є. Н. Педагогу о воспитательной системе школы и класса: Учебно-методическое пособие. – М.: ТЦ Сфера, 2008. – 248 с.
2. Фатов А. В. Социальное воспитание студенческой молодежи в культурно-досуговой деятельности: Дис...канд..пед.наук: 13.00.05. – М.: 2007. – 233 с.
3. Рижова І. С. Дизайн як фактор гармонізації відносин суспільства і особистості: методологічні засади: автореф. дис... д-ра філософ. наук: 09.00.03 / І. С. Рижова ; Ін-т вищ. освіти АПН України. — К., 2008. — 32 с.

ЛЮ СИНЬ. Влияние форм и содержания дизайнерской деятельности на социальное воспитание студентов.

В статье представлены результаты теоретико-практических поисков современных средств воспитательного влияния на студентов во внеучебной деятельности. В данном случае внимание сосредоточено на возможности использования одного из видов искусства, в частности искусства дизайна и дизайнерской деятельности. Дизайнерская деятельность представлена достаточно широким полем для организации социального воспитания студентов. Предложены разнообразные формы и методы социального воспитания, которые позволили актуализировать у студентов не только личностные качества, но и социально значимые.

Ключевые слова: дизайн-искусство, дизайнерская деятельность, социальное воспитание, воспитательное влияние, целеустремленно позанавчальна воспитательная работы, личность.

LIU SIN. Influence of manners and matter of designer activity is on social education of students.

In the article the results of theoretical and practical searches of modern facilities of educator influence are presented on students in позанавчальній activity. In this case attention is concentrated on possibility of the use, one of types of art, in particular art of design and designer activity. Designer activity is presented by the wide enough field for organization of social education of students. Various forms and methods of social education, that allowed actualize not only personality qualities for students, offer but also socially meaningful.

Keywords: design-art, designer activity, social education, educator influence, purposefully позанавчальна educator works, personality.